

VĚRNOST ZA VĚRNOST? –
ČESKOSLOVENSKO-JUGOSLÁVSKÉ
VZTAHY V KONTEXTU
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ VE
STŘEDNÍ A JIHOVÝCHODNÍ EVROPĚ
MEZI DVĚMA SVĚTOVÝMI VÁLKAMI

Mgr. Jana Škerlová, Ph. D.
Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i.,
pobočka Brno

HOSPODÁŘSKÉ VZTAHY VE 20. LETECH

- Hospodářské styky komplikovány poválečnou krizí i komplikovanou dopravou zboží
- 1919 – kompenzační dohody – výměna čs. cukru a uhlí za jug. maso, kukuřici, pšenici a další zemědělské a průmyslové suroviny
- 1919 – prozatímní obchodní a celní úmluva
- 1920 – Smlouva o prozatímní úpravě hospodářských vztahů mezi Československem a Královstvím SHS
- 1921 – přechod k normálnímu obchodu, komplikován ochranářskou politikou Jugoslávie a vysokým kurzem koruny
- 1922 – dohoda mezi Škodovkou a jugoslávskou vládou o dodávce zbrojního materiálu (dělostřelecký materiál, pancéřová auta, letecké motory ad.)
- Podzim 1923 – nová vojenská konvence MD

- Čs. investice v Jugoslávii – v roce 1923 tvořil čs. kapitál 1/6 celkové kapacity jug. průmyslu
- 2. polovina 20. let – všeobecná konjunktura – i přes protekcionistická opatření jednotlivých států nárůst obchodních styků
- V ČSR velký vliv agrárních kruhů, které se snažily chránit čs. zemědělství před dovozem
- Také jugoslávská zemědělská obchodní politika prohibitivní
- Oba státy měly v obchodní politice protichůdné cíle
- Živnobanka (např. podíl v Chorvatské zemské bance), Legiobanka, Banka Slavia
- investory i soukromé továrny
- stavba cukrovarů (Čuprija, Osijek), pivovarů (Skopje), textilních továren (Kranj, Lublaň, Maribor), chemiček (Drava v Osijeku, Zorka v Subotici), stojírenských závodů (Elka v Bělehradě), kožedělných a gumárenských závodů (Borovo – Bat' a), skláren (Pančevo)

Cukrovar v Osijeku (zal. 1906,
rekonstrukce 1925 a 1930)

Továrna v Borovu založená
r. 1931 Tomášem Bat'ou

Inzerát na obuv Bat'a z konce roku 1934 v novinách Jugoslovenski Lloyd (Záhřeb).

Vedení Bat'ova závodu a pohled na město Borovo.

STRANA 14 JUGOSLOVENSKI LLOYD BROJ 1

ZAHVALJUJEMO SE

svojim mušterijama:
za povjerenje koje smo uživali cijele godine.

svojim dobavljačima:
za brzu i dobru opskrbu.

svojim saradnicima:
za odanost i vjernost našem cilju, služiti mušterijama uvijek najsavršenije, uvijek bolje i uvijek jeftinije.

Radit ćemo na tome da u novoj godini pružimo našim mušterijama još više službe, najsavršenije proizvode i još jeftinije cijene

Bata

Obuvajte Vašu djecu prema potrebi i vremenskim prilikama. Kod kuće obujte im tople kućne cipele. Naše cijene dozvoljavaju da svatko može kupiti više pari cipela. Koristite se našim iskustvom.

Zimi su potrebne svakome sniježne cipele ili kaljače od gume protiv kiše, snijega i blata.

Divovsk i strahovito Jozo Bokunović, Zagreb, Masovnjak 25. — Glavni i odgovorni urednik Jozo Matijević, Berezovačka ulica 24. Beograd 1933. — Štamp. Jugoslovenski Lloyd & S. Zagreb. — Za kompoziciju štampa Poljanović, Ulica broj 121.

G. Dr. JAN A. BATA
pretsednik Upravnog odbora Bata d. d.

G. TOMA S. MAKSIMOVIĆ
direktor preduzeća i pretsednik borovske opštine

OPSTI POGLED NA BOROVO

- Významné dodávky zbraní, letadel a bojových vozidel získala Jugoslávie již v době puče bývalého císaře Karla v roce 1921
- 1923–1929 vyvezly československé zbrojovky do Jugoslávie výrobky v celkové hodnotě 1,605 miliardy korun
- Dominantním vývozcem zbraní byl koncern Škodových závodů, který zajišťoval ve 20. letech asi 90 procent celkového objemu vývozu zbraní z Československa do Království SHS
- 1925–1929, kdy byly podepsány nejdůležitější smlouvy o dodávkách výzbroje, představovalo zboží československých zbrojovek v celkovém objemu československého vývozu do Jugoslávie 32,5 procenta
- Československé firmy dodávaly do Jugoslávie děla, dělostřeleckou munici, tanky, bojová vozidla, letadla a munici
- Druhým nejvýznamnějším exportérem zbraní byla Zbrojovka Brno, která dodávala především pušky a kulomety.
- Mezi menší dodavatele patřila také Česká zbrojovka Strakonice a vlašimská firma Sellier a Bellot
- Doba Živkovičova režimu představovala vrchol ekonomicko-politického vlivu českých zbrojovek v Jugoslávii

- 1925–1926 – na nátlak čs. agrárníků přijata ochranná zemědělská cla – komplikace pro rozvoj hospodářských vztahů s Jugoslávií
  - 1925 – nový celní tarif i v Jugoslávii – ochrana před dovozem spotřebního zboží
  - 1926 – ČSR uzákonila minimalizovaná cla na zemědělské výrobky – komplikace pro dovoz v Jugoslávii
  - 1926 – podepsána vojenská konvence mezi náčelníky generálních štábů obou armád
  - 1927 – v ČSR zavedena daň na dovoz přepychového zboží - i některé zemědělské výrobky
  - Únor 1927 – počátek jednání o obchodní úmluvě mezi ČSR a Jugoslávií
  - listopad 1928 – uzavřena obchodní a platební smlouva mezi ČSR a Jugoslávií, ratifikována o rok později
  - Nadále však spory zejména o dovoz jugoslávských zemědělských výrobků do ČSR
-

- Jugoslávská obchodní bilance s ČSR pasivní, přesto ČSR po celá 20. léta druhým nejvýznamnějším partnerem jugoslávského zahraničního obchodu
- ČSR do Jugoslávie vyvážela zejména textilní výrobky, výrobky kovoprůmyslu, stroje a přístroje, dřevo, uhlí, koks a chemické výrobky, vozidla a spotřební zboží (sklo, papír, porcelán, klobouky ad.), zemědělské výrobky (bramborová sadba, semeno řepy cukrovky ad.; cukr, pivo, likéry, šunky, uzenářské delikatesy)
- Koncem 20. let uzavřela Škodovka v Jugoslávii několik velkých zakázek na dodávku dělostřeleckého materiálu
- Dovoz z Jugoslávie do ČSR – zejména zemědělské výrobky (obilí, dobytek, tabák, konopí, víno ad.), nerosty, kovy, barviva, dříví
- 1928 – „tabáková konvence“ – ČSR se zavázala nakupovat ročně 3,5 mil. kg tabáku po dobu 6 let
- Únor 1929 – porady hospodářských expertů MD v Bukurešti – návrh jugoslávské delegace na to, aby byly hospodářské styky uvedeny do souladu s politickými – návrh na omezení restriktivních a prohibitivních opatření, snížení cel a umožnění vývozu zemědělských výrobků, ale pro odpor ČSR nepřijato

- Počátkem 30. let – společný postup MD při jednáních o tzv. východních reparacích a stanovení nové výše liberačního poplatku
  - Požadavek maďarské vlády, aby obdržela náhrady za ztráty vzniklé vyvlastněním nemovitostí, železnic a podniků při rozpadu R-U – MD je přijala na nátlak velmocí
  - ještě v roce 1930 – rekordní výše československo-jugoslávského obratu zboží
  - Konec roku 1929 – Rumunsko a Jugoslávie začaly jednat s Maďarskem o tzv. agrárním bloku, ČSR v určité izolaci
  - Začátek roku 1931 – jednání o československo-jugoslávské obchodní dohodě – složitá
  - 30. března 1931 – uzavřena obchodní smlouva československo-jihoslovenské
  - Stanovení vázaných cel na vybraný okruh zboží, na kterém měly obě strany zájem
  - ustavena Československo-jugoslávská hospodářská komora
-

- Květen 1931 – Jugoslávie konečně získala zahraniční půjčku, mohla stabilizovat hodnotu dináru
- zhoršování vzájemných hospodářských vztahů v důsledku hospodářské krize i protekcionismu
- Léto 1931 – snaha Jugoslávčů dojednat vývoz pšenice do ČSR, proti tomu ale čs. agrárníci, kteří se to snažili všemožně zkomplikovat – závažný spor mezi ČSR a Jugoslávií
- 1932 – „krize transferu“ – zastaveny nejprve devizové platby z Jugoslávie do ČSR, zamrznutí čs. pohledávek v Jugoslávii, odpověď Čs. národní banky – zastavila přiděl valut na dovoz z Jugoslávie
- 8. června 1932 – dohoda národních bank o úpravě plateb z dovozu a vývozu zboží
- Zavedení **clearingového režimu** – účtování vzájemných operací bez hotovostního placení, vyrovnávání pohledávek a závazků probíhá vzájemným započítáváním všech pohledávek a závazků

- Čs. vývoz do Jugoslávie se stal závislým na dovozu jugoslávských zemědělských výrobků do ČSR
- Problémem také deflační kurz čs. vlády, který zdražoval čs. výrobky
- Jugoslávské zemědělské výrobky byly poměrně drahé
- Vývozci museli čekat na své pohledávky, dokud ze zemí, kam vyvezli své zboží, nebude nakoupeno zboží, z jehož prodeje by se jim uhradily jejich pohledávky
- Jugoslávci vyčítali Čechoslovákům egoismus a tvrdili, že kvůli čs. aktivní obchodní bilanci měla Jugoslávie ztráty, to však nebyla pravda
- hodnota československého vývozu do Jugoslávie klesla v roce 1932 oproti roku 1928 na méně než polovinu (v roce 1928 vyvezla ČSR do Království SHS zboží v hodnotě 948 milionů korun, v roce 1932 to bylo jen 404 milionů korun)

- Zář 1932 – konference ve Strese – Fr., VB, Něm., It. + MD, Rak., Maď., Pol., Řecko
- měla řešit zoufalou situaci středoevropských a dalších agrárních zemí, diskuse o tom, jestli preferenční smlouvy mezi státy mají být vícestranné nebo bilaterální, stanoviska mocností v rozporu, bez výsledku
- Nástup Německa na jugoslávský trh – už v roce 1931 největším vývozcem zboží na jugoslávský trh
- Strmý pokles obchodní výměny mezi ČSR a Jugoslávií
- čs. vývoz do Jugoslávie klesl v roce 1933 na 17,2 % oproti roku 1929
- Dovoz z Jugoslávie klesal pomaleji
- Snaha Beneše upevnit MD hospodářsky

- Únor 1933 – Organizačním paktem Malé dohody zřízena **Hospodářská rada MD**
- 9. ledna 1934 – první zasedání Hospodářské rady Malé dohody
- mělo řešit dopravu, spoje, obchodněpolitické otázky, přímou spolupráci hospodářských institucí a jednotlivých výrobních odvětví a zejména otázku výměny zboží
- Jednání rady probíhalo v jednotlivých komisích, například pro výměnu zboží, železniční dopravu, finanční otázky, vodní dopravu a redakční práce. Na jednání byla rovněž dohodnuta preferenční ujednání mezi ČSR a jejími partnery a schválen plán výměny zboží
- Únor 1934 – devalvace československé měny – zdražení jugoslávských výrobků na čs. trhu a pokles dovozu z Jugoslávie
- Květen 1934 – druhé zasedání Hospodářské rady MD – základem spolupráce jsou bilaterální smlouvy

- Hospodářské i politické posilování Německa (ukončení celní války s Polskem a Finskem)
- Únor 1934 – německo-maďarská obchodní smlouva
- Květen 1934 – **německo-jugoslávská hospodářská smlouva** – německému zboží se otevřela cesta na jugoslávský trh
- 1935 – oživení hospodářství i obchodního obratu ČSR s malodohodovými partnery, přesto stále jen asi na 50 % úrovně obratu v roce 1929
- Celá řada dalších dokumentů o platebním, obchodním a dopravním styku mezi Německem a Jugoslávií
- Dohoda o clearingu
- podmínky pro Jugoslávii velmi výhodné – Německo odebíralo jugoslávské zboží za ceny o 30–40 % vyšší než na světových trzích
- Německo bylo ochotné odebírat jugoslávské výrobky i za cenu, že to pro něj nebude úplně výhodné
- Červen 1936 – cesta něm. Ministra hospodářství **Hjalmara Schachta** do Jugoslávie – slib navýšení německého dovozu z Jugoslávie

- 1936 – **zavedení protiitalských sankcí** – poškozovaly hospodářství Jugoslávie a Rumunska (pro Jugoslávii byla Itálie největším odbytíště – odebírala až $\frac{1}{4}$ jejího exportu)
- J a R se ale od západních mocností nedočkaly kompenzací svých ztrát → šance se chopilo Německo
- 1936 – **Hodžův plán** – úvahy o hospodářském sblížení malodohodového a římského bloku – cílem postupné uvolňování ochrannářských opatření, celní smír, zavádění devizových úlev
- počítal s tím, že agrární přebytky středoevropských zemí odeberou západní země
- země střední a jihovýchodní Evropy si měly poskytnout výhody na základě regionální doložky
- Hodžův plán jednoznačně odmítli Maďaři, Mussolini žádal, že se MD vzdala účasti na protiitalských sankcích, proti i Německo a Rakousko, nadšení plán nevyvolal ani u Jugoslávie a Rumunska
- Hodža se nevzdával myšlenky na hospodářskou integraci střední Evropy, přestože neměla podporu v zahraničí

- I nadále clearingový systém – pro čs. vývozce do Jugoslávie nevýhodné – na výplatu pohledávek na clearingových účtech čekali v polovině 30. let 1–2 roky
- Podzim 1936 – dohoda o zrušení vízové povinnosti mezi malodohodovými státy
- 1935 – dohoda o ochraně státních příslušníků
- 1935 – obecná dohoda o cestovním ruchu
- 1936 – úmluva o sociálním pojištění mezi ČSR a Jugoslávií
- Od roku 1937 – zvyšování obratu zboží mezi státy MD
- 1937 – obchod mezi ČSR a Rumunskem se vrátil na úroveň před vypuknutím hospodářské krize, obchod mezi ČSR a Jugoslávií se předkrizové úrovni blížil

- Neúspěchem skončily úvahy o vytvoření celní unie, které se objevily v roce 1937
- Jaro 1938 – Jugoslávci vyhrožovali vypovězením obchodní smlouvy, pokud nebudou zvýšeny preferenční příplatky a ceny zemědělských výrobků dovážených z Jugoslávie do ČSR
- Přestože Hospodářská rada Malé dohody dosáhla jistých dílčích úspěchů, širší integrační program se prosadit nepodařilo, stejně jako zintenzivnit zásadním způsobem vzájemné obchodní styky
- Dosažené výsledky zůstaly daleko za původními plány

KULTURNÍ VZTAHY

- Kromě intenzivních politických styků rozvoj také hospodářských a kulturních vztahů
- Různé spolky propagující spolupráci s Jugoslávií
- např. už v roce 1919 v Olomouci založen Klub přátel Jugoslávie
- Listopad 1922 – první valná hromada **Československo-jugoslávské ligy**, prvním předsedou **Milan Hodža**, později (od r. 1937 **Petr Zenkl**)
- Listopad 1921 – založena Jugoslovensko-čehoslovačka liga v Lublani – první pobočka v KSHS
- Prosinec 1922 – založena Jugoslovensko-čehoslovačka liga v Bělehradě
- 1925 – celojugoslávský svaz lig založený na sjezdu v Rogašské Slatině
- V čele politik radikální strany **Miša Trifunović**, později starosta Bělehradu a pozdější předseda skupštiny **Kosta Kumanudi**
- První společné shromáždění Československo-jihoslovanské ligy a Svazu Jihoslovansko-československých lig se konalo 3. července 1926 v Praze

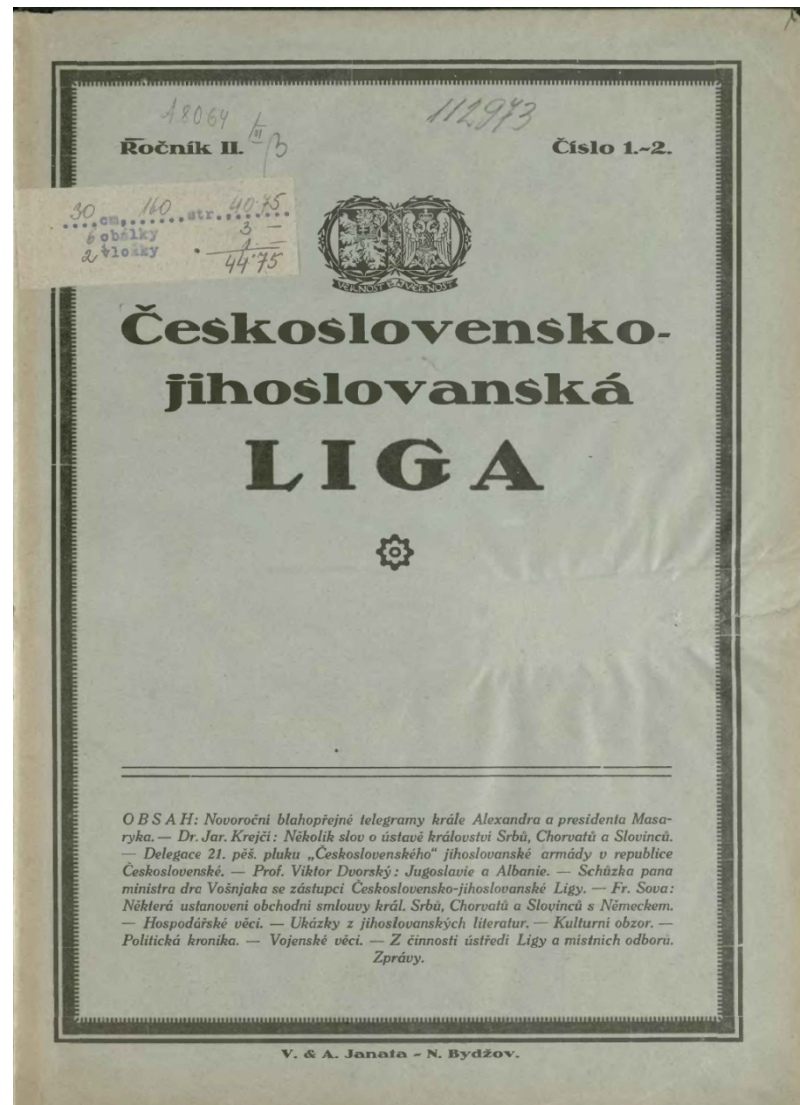
Mauzoleum v Olomouci (postaveno 1926) obsahující ostatky více než 1 100 padlých jihoslovanských vojáků z první světové války—
dnešní stav

Milan Hodža

Časopis Československo-
jihoslovanská liga (ročník 2, 1921)

OBSAH: Novoroční blahopřejné telegramy krále Alexandra a presidenta Masaryka. — Dr. Jar. Krejčí: Několik slov o ústavě království Srbů, Chorvatů a Slovinců. — Delegace 21. pěš. pluku „Československého“ jihoslovanské armády v republice Československé. — Prof. Viktor Dvořský: Jugoslavie a Albanie. — Schůzka pana ministra dra Vošnjaka se zástupci Československo-jihoslovanské Ligy. — Fr. Sova: Někteří ustanovení obchodní smlouvy král. Srbů, Chorvatů a Slovinců s Německem. — Hospodářské věci. — Ukázky z jihoslovanských literatur. — Kulturní obzor. — Politická kronika. — Vojenské věci. — Z činnosti ústředí Ligy a místních odborů. Zprávy.

V. & A. Janala - N. Bydžov.

- Také čs. tisk často psal o jugoslávských záležitostech – *Československá republika, Prager Presse*, dále zejména *Národní listy* a *Národní politika*
- Spolupráce na úrovni spolků – Sokol, Orel aj., legionáři
- Turistika – rozvoj přímořských letovisek za pomoci čs. kapitálu
- Jihoslovanská studentská kolonie v Praze a v Brně (studium technických a zemědělských oborů, veterinárního lékařství a medicíny, uměleckých oborů aj.) – v prvních letech po válce asi 2 500 jihoslovanských studentů v ČSR, poté cca 250 ročně
- 1933 v Praze vybudována tzv. Alexandrova kolej pro js. studenty
- Krajanské kolonie – 1921 – v Osijeku založen Československý svaz (zastřešující organizace Čechů a Slováků)
- Různé tradice kulturního a veřejného života, ale např. i politické kultury

- 4. října 1926 vznikly dvě meziparlamentní komise: hospodářská a kulturní, složené z poslanců zastupitelských sborů obou zemí
- Hospodářská komise se zabývala usnadněním obchodní výměny, snižováním cel, podporou investic, sjednocováním různých předpisů a vyhlášek a také podporou turistického ruchu.
- Kulturní komise se věnovala především problematice školství. Snažila se o nostrifikaci diplomů, sjednocování školského zákonodárství a osnov středních a vysokých škol, výukou obou jazyků na školách, šíření znalostí o druhé zemi a podobně
- Vzájemné kulturní obohacování – překlady, přednášky, zájezdy ad.

- Nejnovějšími dějinami československo-jihoslovanských vztahů, zvláště v období první světové války, se zabývala česká balkanistka, byzantoložka a historička **Milada Paulová** (1891–1970)
- sehrála klíčovou roli na poli vědeckých, společenských a do jisté míry (jako důležitý zprostředkovatel v rámci československo-jugoslávských kontaktů) i politických vztahů. Roku 1937 se stala první československou vysokoškolskou profesorkou
- Ve svém díle zanechala mj. důležité svědectví o československo-jihoslovanské spolupráci za první světové války (například v dílech *Odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914–1918*, *Tajný výbor (Maffie) a spolupráce s Jihoslovany 1916–1918*)

Milada Paulová

- **Matija Murko** (1961–1952) – zakladatel a ředitel Slovanského ústavu
- V Brně profesor psychologie **Mihajlo Rostohar** (1934–1935 děkanem FF)
- **Oton Berkopec** – překladatel, bibliograf, knihovník Slovanské knihovny
- V Praze působil chorvatský literární vědec a kulturní atašé **Dragutin Prohaska**
- Teoretická díla o jihoslovanské dramatice vydával v meziválečném období brněnský slavista a literární historik **Frank Wollman** (1888–1969)
- Znalci jihoslovanských literatur byli však v té době pražští němečtí slavisté, zejména **Bernard Gesemann** (1888–1948) a **Franz Spina** (1868–1938)
- 20. léta – v Praze působil slovinský architekt **Josip Plečnik** (1872–1957)

Sloupová síň Pražského
hradu upravená Josipem
Plečnikem

Kostel Nejsvětějšího
Srdce Páně na
Vinohradech

Opis dopisu T. G. Masaryka J. Plečnikovi z 15. května 1932

Opis.

Lány, 15/5 '32.

Mistře Plečniku,

rozhodl jsem se dnes definitivně, že si zřídím rodinnou hrobku na Olšanech. Prosím Vás, chtěl byste mně udělat návrh stavění? Předně to má být prosté, ale ne bez symboliky: Z venčí postava - anděl asi, nebo žena (matrona!) - vyslovující postojem a pohybem ruky (třeba obou rukou), že smrt je branou do dalšího života; tedy žádný smutek à la Canova a j., spíše naděje v život věčný. Nevím, postavit ji před vchodem, ku vchodu nebo na stavbě, na vrchu.

Mám už dávno v hlavě symbol jiný: lva, silného, živého kráčejiícího, vedený hochem, snad dorostencem sokolským, ale ne v plném dressu sokolském, nýbrž kalhotky s tričkem na hrudi, čapku na hlavě. Síla řízená dětskou odkrytostí, bez falše, pravá mužnost, chrabrost.

Jaksi mně teď oba symboly pronásledují, daly-li by se umístit na hrobce (lev s hochem před vchodem na podiu, nevysokém); ale zároveň mám obavu, hodí-li se oba ty symboly k sobě a ke hrobce, není-li to mnoho a tudíž nepřirozené, hledané, nedost anticky prosté, spíše hellenistické.

N.B. upozorňuji, že hrobka bude na hřbitově evangelickém, kdyby Vám to mělo vadit.

Pozdravuji srdečně! Byl jsem se podívat na Váš kostel; zajímalo mě uspořádání prostoru uvnitř. Něco nového, právě v chrámě katolickém.

T.G.Masaryk v.r.

Dopis architekta J. Plečnika TGM z 8. června 1932

Předal vic. K. Samolovi.

Pane prezidente!

hrotil jsem již Paní doktor, aby mi byla prostředkyně — ale odmítla! Tak pravou žíval, ja „jednosměrný“ i.e. špatně častěji vyladivší, než tímto dezproporčně poslati odpověď na strany Vaš dopis, týkající se rodinné hrobky. Uloha, kterou stavíte, je totiž zodpovědná, že bych si nikdy neodvážil přijmouti je, zejména ale nyní, v době která vy = trpěla v smutku poznání, že jsem blážen být opravdovně, nežli = věřovatě sobě —

Pro to ale přeje prosím, aby jste mi dovolila dvě poznámky: jsou-li Olšany pravý kraj — a když, je-li k ní zaminováni něčím vyhledávající dost velkou pozemku — sochař a architekt představují dnes obyčejně dva odlišný světy — jejich spojení může být do jisté míry a případně výskantní kombinace. Prosím, pane prezidente, přijmete v úvahu celou mou vděčnost a nejhlubší úctu, což Vám od srdce oddány v Lublani, 8. června 1932

J. Plečnik

- Malíř **Vlaho Bukovac** – výzdoba Obecního domu v Praze, výuka na AVU, v rámci české delegaci i na Pařížské mírové konferenci
- V ČSR studoval i chemik a pozdější nositel Nobelovy ceny Chorvat **Vladimir Prelog**
- Další pražský student **Jovan Kršić** založil v Sarajevu revue *Pregled*, v níž široce popularizoval českou kulturu
- Z chorvatských dramatiků u nás patřili k nejpřekládanějším a nejuváděnějším **Ivo Vojnović**, **Milan Begović** a **Miroslav Krleža**
- Překladů se často ujímali **Jan Hudec** nebo **Antonín Balatka**
- V Praze žil i srbský dramatik **Božo Lovrić**
- V Praze a v Brně působil chorvatský režisér **Branko Gavella**,
- 1929–1949 členem Národního divadla herec, režisér a překladatel **Zvonimir Rogoz**
- Nejpřekládanějším jihoslovanským autorem v ČSR byl srbský dramatik a spisovatel **Branislav Nušić**

Zvonimir Rogoz

Branko Gavella

- V Jugoslávii byl velmi populární a překládaný **Karel Čapek**
- V Jugoslávii působili mnozí čeští umělci už před 1. sv. válkou (např. **Karel Hašler** v Lublani), v meziválečném období
- V Záhřebu hostoval režisér a dramatik **Jaroslav Kvapil**
- *„Záhřebské Národní divadlo se už dlouho nemohlo pyšnit hostujícím režisérem takové úrovně, jakou představuje Jaroslav Kvapil, který právě připravuje znovu nazkoušené uvedení Shakespeara Kupce benátského, ohlášené na pondělí 22. tohoto měsíce.“*

Novosti, 21. 10. 1934

- V Jugoslávii uváděny hry českých autorů, často Smetanovy a Dvořákovy opery, zejména při slavnostních příležitostech
- V Záhřebu působila v letech 1868–1937 dramatická herečka **Marie Růžičková-Strozzi**
- V Záhřebu působila sopranistka **Zdenka Ziková**, v Bělehradě primadona **Marie Žaludová**
- Kapelník **Dragutin František Pokorný** – 1920–1937 – kapelník orchestru Královské gardy
- V Bělehradě vycházely české a slovenské knihy v nakladatelství **Gecy Kona**